



پرونده «جوان» درباره آسیب‌شناسی اشتغال زنان در مشاغل خارج از شأن و کرامت زنانه

# بهایی که برخی زنان شاغل باید بپردازند!

شبیبه وانتی‌های کنار خیابان که هندوانه یا طالبی می‌فروشند و با صدای بلند درباره کیفیت بارشان تبلیغ می‌کنند و هر رهگذری را بیه خرید هندوانه یا خربزه و طالبی فرا می‌خوانند، او هم متاعش را که بیمه‌نامه است با صدایی آنچنان بلند که در شلوغی تردد سدها نفر داخل فضای متر و شنیده شود، فریاد می‌کشد و با نگاه مسافران رهگذر می‌گوید: «خانم بفرما بید در باره شریاط بیمه‌نامه‌هامون براتون توضیح بدم. شما آقا بیمه‌نامه عمر می‌خواید. بفرما بید اینجا.» وقتی افراد نگاهشان را بر می‌گیرند و می‌روند دوباره با صدایی فریادگونه می‌گویند: «بیمه عمر، بیمه زنان خانه‌دار با بازنشستگی.» در قطارهای مترو هم با وجود کرونا و افزایش روزافزون آمار بیماران کرونایی زنان دستفروش

#### ■ نگاه آماری به اشتغال زنان

طبق آخرین گزارش مرکز آمار در رابطه با وضعیت، در حال حاضر جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر به ۶۲میلیون و ۴۴۴ هزار نفر رسیده که ۴/۴۱درصد آنها از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند، یعنی در گروه شاغلان یا بیکران قرار گرفته‌اند.

در بین جمعیت فعال ۲۳ میلیون و ۴۱۳ هزار نفر شاغل و حدود ۲میلیون و ۴۳۵ هزار نفر بیکار هستند. بر این اساس نرخ بیکاری پاییز به ۴/۹ درصد رسیده بود که در مقایسه با فصل مشابه سال قبل ۱/۲درصد کاهش داشت.

اما بررسی جزئیات گزارش بیکاری نشان می‌دهد که در پاییز امسال تعداد زنان بیکار حدود ۷۰۰ هزار و ۱۵۳ نفر اعلام شده و نرخ بیکاری در بین آنها به ۱۵/۹ درصد رسیده است. در حالی که در پاییز سال گذشته جمعیت زنان بیکار ۹۳۶ هزار نفر با نرخ ۱۷/۳ درصد بوده است. همچنین در پاییز پارسال از جمعیت بیکار یک میلیون و ۹۵۶ هزار و ۲۲۴ نفر مرد بوده‌اند که نرخ بیکاری در بین آنها ۸/۹درصد گزارش شده بود ولی در پاییز سال جاری جمعیت مردان بیکار به یک میلیون و ۷۲۵ هزار و ۵۲۶ نفر رسیده است که در این حالت نرخ بیکاری بین آنها ۸/۱درصد اعلام شده است.

بیکاری در زنان فاقد تحصیلات دانشگاهی نسبت به زنان تحصیلکرده پایین‌تر است، شاید به این خاطر که آنان حاضرند به هر کاری تن در دهند اما زنان و دختران تحصیلکرده به واسطه تحصیلاتشان به دنبال کارهای سطح بالاتر هستند. بگذریم از اینکه با افزایش بیکاری در بین زنان کم نیستند زنان تحصیلکرده‌ای که به راحتی جذب کارهایی همچون فروش بیمه‌نامه،منشی شرکت برای تایپ و پاسخگویی تلفن

می‌شوند و به انجام کارهای خدماتی همچون ریختن چای ، نظافت یا کارمند اژانس هواپیمایی اقدام می‌کنند؛ مشاغلی که انجامشان نیازمند تحصیلات دانشگاهی نیست و حتی یک دیپلم یا زیردیپلم هم می‌تواند تلفن جواب دهد،چای بریزد و برای فروش بیمه‌نامه، اینترنت پرسرعت، دستگاه تصفیه آب و مواردی از این قبیل بازاریابی کند.اما حضور زنان و دختران جوان با مدرک فوق‌دیپلم و لیسانس در چنین مشاغلی انتظارات کارفرمایان را هم بالا برده و آنان در کنار خوش‌پوشی و خوش‌صحتی و شرایط سنی خاص، بدشان نمی‌آید کارمندان تحصیلات بالا هم داشته باشند!

#### ■ گزاره‌های ارزشی زن شاغل نسبت به زن خانه‌دار

بیکاری بیشتر در جامعه زنان نسبت به مردان از این منظر که طبق شرع و عرف جامعه ما، وظیفه تأمین نیازهای مالی خانواده بر عهده مردان است خارج از انتظار نیست اما آمار دو برابری این بیکاری بیشتر از حد انتظار است. از سوی دیگر تغییر شرایط اقتصادی، اجتماعی و افزایش آمار زنان خودسرپرست و سرپرست خانوار و همچنین چالش‌های اقتصادی زنان را ناگزیر از این کرده تا برای تأمین مخارج زندگی همدوش مردان کار کنند. اما تمام زنان و دختران شاغل یا جویای اشتغال از سر ناچاری و برای حل و فصل دو دو چهار تایی زندگی و چالش‌های اقتصادی کار نمی‌کنند. تغییر ارزش‌های اجتماعی موجب شده تا اشتغال زنان به این پرستیژ اجتماعی تبدیل شود و زن خانه‌دار نمادی از زنی کم‌سواد و کم‌توان باشد و در مقابل زن شاغل نمادی از زن مستقل امروزی شود که توانایی نقش آفرینی در عرصه‌های گوناگون را دارد و غالب شدن این گزاره اجتماعی فرهنگی موجب شده تا برخی از زنان و دختران حاضر شوند به هر قیمتی شده شاغل باشند و نه خانه‌دار.

### نظر کارشناس

## ارزش شناخته شدن اشتغال نسبت به خانه‌داری زنان را به بازار کار کشانده است



دکتر مجید آبه‌ری

ازدواج، از جمله از این بین رفتن فرصت‌های مناسب ازدواج برای برخی از زنان تحصیلکرده یا بالا رفتن سن ازدواج، چالش‌هایی را ایجاد کرده است.

#### دکتر مجید آبه‌ری رفتارشناس و عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی

#### یادداشت



## انحراف از سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران

■ محمد نیک‌ضمیر

با نیم‌نگاهی به ترکیب جنسیتی شرکت‌کنندگان در کنکور و متعاقب آن پذیرفته‌شدگان در دانشگاه‌ها و حضور بالای ۶۰درصد دختران متقاضی تحصیل، طبیعتاً آمار زنان و دختران متقاضی شغل هم بالاتر خواهد رفت. اشتغال زنان به عنوان نیمه جامعه با پیشرفت جوامع امری اجتناب‌ناپذیر است و چرخ‌های اقتصاد کشور با همراهی زنان و مردان در کنار یکدیگر می‌چرخد. باوجود این ضرورت اما ویژگی‌های جنسیتی متفاوت زن و مرد و همچنین نقش‌های متفاوت آنان در کانون خانواده ایجاب می‌کند تا نقش‌های اجتماعی و مدل اشتغال آنان نیز متفاوت از یکدیگر و بر مبنای ویژگی‌های هر گروه تعریف شود. همچنین که سال ۱۳۷۱ «سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران» در شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید تا شاخص‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران را تعیین و ابلاغ کند.

بر اساس این قانون، زن مسلمان ایرانی امروز از یک سو با ایمان کامل به وظیفه‌اش به عنوان محور اصلی در خانواده و به لحاظ نقش عظیمی که در تربیت و پرورش انسان‌های متعالی به عهده دارد، شایسته زیباترین ستایش‌هاست و از دیگر سو به برکت تسهیلات، امکانات و شرایط مناسب اجتماعی زن ایران در صحنه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به فعالیت اشتغال دارد و با ایثار و تحمل مشکلات در رشد فرهنگی جامعه، افزایش تولیدات اقتصادی و ارائه خدمات بهداشتی... نقشی مؤثر و ارزشمند ایفا می‌کند و چنانچه اتخاذ سیاست‌های فرهنگی مناسب و حمایت‌های لازم قانونی از این مشارکت ایثار گرانه وی صورت نپذیرد، قادر خواهد بود با نهای کامل نقش مازری و انجام وظیفه صیانت از خانواده سلامت معنوی و آینده روشن جامعه را تضمین کند و در کنار آن در رفع نیازهای خود و جامعه‌اش بیش از پیش مؤثر واقع شود.

ماده یک این قانون می‌گوید: «با توجه به قداست مقام مادری و تربیت نسل آینده و مدیریت خانه و عنایت بسه‌امیت حضور زنان در فرآیند رشد فرهنگی و توسعه اقتصادی باید ارزش معنوی و مادی نقش زنان در خانواده و کار آنان در خانه در نظر گرفته شود.»

ماده ۴ این قانون نیز تأکید دارد شرایط و محیط کار اجتماعی بانوان باید به گونه‌ای مهیا شود که زمینه رشد معنوی، علمی و حرفه‌ای آنان فراهم شود و به دیانت، شخصیت، منزلت و سلامت فکری و روحی و جسمی آنان لطمه‌ای وارد نیاید.

مطابق ماده ۸ «سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران» نیز دستگاه‌های تبلیغاتی و رسانه‌های گروهی باید بر اساس سیاست‌های مصوب در زمینه اشتغال زنان، به گونه‌ای تبلیغ کنند که به هیچ وجه هموار کننده پیشرفت هجوم شرق و غرب به ارزش‌های اعتقادی و اسلامی نباشند و در عین حال زمینه‌ساز جذب زنان در فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی، خدماتی و

تولیدی و اصلاح بینش جامعه نسبت به اشتغال آنان و ضرورت حضور زنان و در مرحله رشد و دوران سازندگی کشور باشد.

اما تصویری که در رسانه‌های ما از اشتغال زنان ارائه می‌شود، بیشتر از آنکه مطابق ارزش‌های اسلامی باشد بر مبنای اصول غربی استوار است و بیشتر از آنکه نقش‌های مادری و همسری زنان را مورد توجه و تأکید قرار دهد، نگاه غربی در حوزه اشتغال زنان را تبلیغ و ترویج می‌کند.

این در حالی است که مطابق با ماده ۱۰ سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی با توجه به اهمیتی که نظام جمهوری اسلامی به استحکام بنیان خانواده و نقش تربیتی و سازنده زنان در خانه قائل است، مقررات و تسهیلات لازم، به مناسبت «شغل مادرانه» در نظر گرفته شود، از قبیل استفاده از مرخصی با حقوق تقلیل ساعت کار، مزایای بان‌نشستگی با سنوات کمتر خدمت، امنیت شغلی، برخورداری از تأمین اجتماعی در مواقع بیکاری، بیماری، پیری یا ناتوانی از کار باید مد نظر قرار بگیرد.

همچنین بنا بر ماده ۱۲ فرصت‌های شغلی مناسب برای مادران خانه‌دار در محیط خانه و در کنار فرزندان، بدون محدودیت وقت و با منظور کردن مزد در قیال کار و تسهیلات تعاونی ایجاد شود.

اما در عمل این قانون و این سند هم مانند بسیاری از اسناد بالادستی دیگر هرگز به درستی اجرایی نشده و حتی در مواردی بر خلاف آن عمل شده است. سیاست‌های اشتغال در کشورمان خیلی وقت‌ها خانواده‌محور نیست و همین مسئله هم موجب شده تا زنان شاغل برای مدیریت زندگی خانوادگی و شخصی و شغل خود به چالش‌های جدی دچار شوند. ماجرایی که می‌طلبد قانونگذاران و مجریان به اسناد بالا دستی و قوانین همچون سیاست‌های اشتغال زنان در جمهوری اسلامی ایران بیشتر توجه کنند.



### مدل غربی اشتغال زنان

## مانع تحقق الگوی زن نه شرقی، نه غربی است



دکتر سحر طریقی

از دولت سازندگی به بعد، جایگاه زن و خانواده در نگاه انقلابی، از هدف اصلی خود خارج و دولت‌ها دغدغه شان توسعه شد و با نگاه غربی به آموزش و اشتغال زنان مفهوم توسعه را دال مرکزی خود کردند. با طراحی نظام آموزش عالی، زنان ملزم به ورود در این سیستم شدند و با تحصیلات عالیه مطالبه‌ای جدید به نام اشتغال داشتند. در فضای اشتغال هم ساختارهای اجتماعی جامعه ایران، زنان را وادار به ورود به عرصه‌ای از اشتغال می‌کند که عموماً به عنوان جنس دوم مطرح هستند. اکثر زنان شاغل در کشور ما در شغل‌های ثانویه خدماتی و دست‌چندم به خدمت گرفته می‌شوند و اشتغال آنها در جامعه، اغلب با نمادها و نشانه‌های غربی تعریف می‌شود. امروز با سپری شدن ۴۰ سال از انقلاب، زنانی داریم که مجبورند در این ساختار اشتغال وارد شوند. این در حالی است که تئورسین‌های ما در بحث اقتصاد مقاومتی، باید از اهمیت حضور زنان در حوزه خانواده بگویند. باید مشخص شود حضور زن در خانه چقدر در راستای خدمت به اقتصاد مقاومتی است تا زنان خانه‌دار را